

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 11893

Tarih : 15.05.2025

10/2726

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Kürt dili üzerindeki tarihsel ve güncel baskıların ve yasaklamaların nedenlerinin ve sonuçlarının araştırılması; anadili Kürtçe olan milyonlarca yurttaşın temel dil haklarının güvence altına alınmasına yönelik kalıcı çözüm yollarının tespit edilmesi amacıyla Anayasa'nın 98'inci ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 104 ve 105'inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılmasını arz ve teklif ederiz.

Sezai TEMELLİ
DEM Parti Grup Başkanvekili
Muş Milletvekili

Gülüstan KILIÇ KOÇYİĞİT
DEM Parti Grup Başkanvekili
Kars Milletvekili

GEREKÇE

Kürtçe, Hint-Avrupa dil ailesinin İranî koluna bağlı zengin bir dildir. 19. Yüzyılın başlarına kadar Kürtlerin yaşadığı coğrafyada Kürt dili, edebiyat, sanat, eğitim ve ticaret dili olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktaydı. Kürt halkının anadili olan Kürtçe'nin yazılı edebiyatı 16. yüzyıla kadar uzanır; Melayê Cizîrî, Ehmedê Xanî ve Ali Harîrî gibi isimler klasik Kürt edebiyatının öncülerindendir. 1932 yılında Celadet Elî Bedirxan öncülüğünde Şam'da Latin alfabesiyle yayımlanan Hawar dergisi, modern Kürt yazılı dilinin gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. 2006 yılından beri 15 Mayıs, Kürt halkı tarafından Kürt Dili Bayramı olarak kutlanmaktadır. Bu tarih, Latin harfleriyle yayımlanan ilk Kürtçe dergi olan Hawar'ın yayımlanma tarihi olması bakımından sembolik bir anlam taşır.

Ancak Kürtçe, bu kadar köklü bir tarihe sahip olmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca sistematik baskılara, yasaklamalara ve yok sayma politikalarına maruz kalmıştır. 1924 Anayasası ile Türkçe dışındaki dillerin kamusal yaşamdan dışlanması önü açılmış, 1925 Şark Islahat Planı ile Kürtçe başta olmak üzere yerel dillerin kullanımına sınırlamalar getirilmiştir. 1980 askeri darbesi sonrası Kürtçe, özel yaşamda bile yasaklanmış; şarkı söylemek, konuşmak, mektup yazmak dahi suç sayılmıştır. 1991 yılında kısmi serbestiyet getirilmiş olsa da eğitim, medya ve kamusal alanlarda Kürtçe'nin kullanımına dönük kısıtlamalar günümüzde de sürmektedir.

Anadilde eğitim, bireyin kimliğini, kültürünü ve dilini koruma hakkının parçasıdır. Bu hak, başta Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşme olmak üzere birçok uluslararası belgede güvence altına alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında da anadilde eğitimin kültürel haklarla doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Anadilde eğitim, sadece bir pedagojik tercih değil; eşit yurttaşlık ve demokratik toplum ilkesinin gereğidir. Ancak Türkiye'de halen anadilinde eğitime izin verilmemektedir. Milyonlarca yurttaşın anadili olan Kürtçe ancak "seçmeli ders" statüsünde, sınırlı saatlerde ve öğretmen yetersizliğiyle verilmekte; bu da pratikte Kürt çocuklarının anadilinde eğitim hakkını engellemektedir.

2016 yılından bu yana belediyelere atanan kayyımlar, Kürtçe'ye yönelik sistematik kısıtlamalar uygulamaktadır. Seçilmiş belediyelerin çok dilli hizmet politikaları kayyım yönetimleri tarafından kaldırılmış; Kürtçe tabelalar sökülmüş, Kürtçe cadde ve sokak isimleri değiştirilmiş, Kürtçe kreşler kapatılmış, anadilde kültürel etkinlikler iptal edilmiştir. Yerel yönetimlerin Kürtçe'yi kamusal alanda görünür kılmaya yönelik çabaları, kayyım uygulamalarıyla

engellenmiş; böylece anadili Kürtçe olan milyonlarca yurttaşın anadilinde hizmet alma hakkı ihlal edilmiştir.

Son yıllarda Kürtçe oyunlar, konserler ve etkinlikler keyfi gerekçelerle yasaklanmakta ya da son dakikada iptal edilmektedir. Örneğin, 2024 yılında Ağrı'nın Patnos ilçesinde oynanmak istenen "Qral û Travis" adlı Kürtçe oyun, kaymakamlık kararıyla engellenmiştir.

Kürtçe yayın yapan medya kuruluşları kapatılmakta, gazeteciler gözaltına alınmakta ya da tutuklanmaktadır. Örneğin 2024 yılının eylül ayında haftalık Kürtçe yayın yapan Xwebûn gazetesinin internet sitesi ve şubat ayında da Jinnews'in X platformu üzerindeki Kürtçe hesabı engellenmiştir.

Kamusal alanların hemen hemen hepsinde kullanımı yasaklanan ya da tercüman olmadığı gibi gerekçelerle kullanımı engellenen Kürtçe'ye dönük en çok hak ihlalinin yaşandığı yer cezaevleri olmaktadır. Cezaevlerinde Kürtçe'ye dönük yasaklamalar, saldırılar, Kürtçe yazılan kitap, mektuplara dönük erişim engelleri sıklıkla gündeme geldi. Kürtçe konuştuğu ya da Kürtçe şarkı söylediği için tutuklulara görüş yasağı, çeşitli aktivitelere katılmama gibi cezalar verilip infazları yakılmaktadır. Örneğin 2024 yılının ağustos ayında Bafra T Tipi Cezaevi'ndeki tutsaklar Enes İlgen ve Serdar Başaran'a not defterlerindeki Kürtçe şiir ve şarkı nedeniyle 11 gün hücre cezası verilmiştir.

Sonuç olarak Kürtçe'ye yönelik baskıların sona ermesi, çok dilliliğin ve anadilin güvence altına alınması, Türkiye'nin demokratikleşme süreci açısından ve toplumsal barışın sağlanması açısından hayati önemdedir. Türkiye'de milyonlarca yurttaşın anadili olan Kürtçe'nin halen anayasal güvenceye sahip olmaması, demokratik toplum ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Bu nedenle, Kürtçe'nin yaşatılması, geliştirilmesi ve korunması amacıyla TBMM çatısı altında bir Meclis Araştırması açılması elzemdir.